“ILK QADAM” DAVLAT DASTURINING BOLA JISMONIY RIVOJLANISHIDAGI O'RNI

D.B. G‘ofurov - Guliston davlat pedagogika instituti “Jismoniy madaniyat nazariyasi va uslubiyati” kafedrasi o‘qituvchisi
S.A.G‘ofurova- Toshkent kimyo-texnologiya instituti Yangiyer filiali o‘qituvchisi

Annotatsiya “Ilk Qadam” davlat dasturi O‘zbekiston Respublikasida maktabgacha ta’lim tizimini rivojlantirishga qaratilgan muhim tashabbus bo‘lib, bolalarning jismoniy, aqliy va ijtimoiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashni maqsad qiladi. Ushbu dastur 2018-yilda UNICEF ko‘magida ishlab chiqilgan bo‘lib, maktabgacha ta’lim muassasalarida sifatli ta’lim va tarbiya berishni ta’minlashga xizmat qiladi. Dastur bolalarning jismoniy rivojlanishiga alohida e’tibor qaratadi, chunki bu yoshda jismoniy faollik ularning umumiy salomatligi, harakat ko‘nikmalari va o‘quv jarayoniga moslashishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. “Ilk Qadam” dasturi orqali bolalar bog‘chalarida harakatli o‘yinlar, jismoniy mashqlar va sog‘lom turmush tarzi odatlari joriy etiladi. Dasturning afzalliklari orasida bolalarning motorli ko‘nikmalarini rivojlantirish, mushak-skelet tizimini mustahkamlash, ijtimoiy ko‘nikmalarni shakllantirish va o‘quv jarayoniga tayyorgarlikni oshirish kiradi. Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, dastur joriy etilganidan so‘ng, O‘zbekistonning turli hududlarida maktabgacha ta’lim muassasalarida bolalarning jismoniy faolligi 20-25% ga oshgan. Shu bilan birga, dastur ota-onalarni jismoniy tarbiya jarayoniga jalb qilish orqali oilaviy sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qiladi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, “Ilk Qadam” dasturi nafaqat jismoniy rivojlanishga, balki bolalarning maktab ta’limiga muvaffaqiyatli o‘tishiga ham yordam beradi. Ushbu maqola dasturning jismoniy rivojlanishdagi o‘rnini qiyosiy tahlil va statistik ma’lumotlar asosida o‘rganadi, shuningdek, uni O‘zbekiston sharoitida qo‘llashning samarali yo‘llarini muhokama qiladi. Dastur maktabgacha ta’lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini yaxshilash, pedagoglar malakasini oshirish va ta’lim jarayonida innovatsion yondashuvlarni joriy etish orqali uzoq muddatli ijobiy natijalarga erishish imkonini beradi.

Kalit so‘zlar: Ilk Qadam, jismoniy rivojlanish, maktabgacha ta’lim, harakatli o‘yinlar, sog‘lom turmush tarzi, pedagogik yondashuv

O‘zbekiston Respublikasida maktabgacha ta’lim tizimi so‘nggi yillarda sezilarli islohotlardan o‘tmoqda, bu jarayonda “Ilk Qadam” davlat dasturi muhim o‘rin tutadi. Ushbu dastur bolalarning jismoniy, aqliy va ijtimoiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan bo‘lib, ayniqsa jismoniy rivojlanishga alohida e’tibor beradi. Bolalarning ilk yoshdagi jismoniy faolligi ularning umumiy salomatligi, motorli ko‘nikmalari va o‘quv jarayoniga moslashish qobiliyatiga

bevosita ta’sir qiladi. O‘zbekiston Oliy ta’lim muassasalari, masalan, Toshkent davlat pedagogika universiteti va Buxoro davlat universiteti, ushbu dasturning samaradorligini o‘rganishga bag‘ishlangan tadqiqotlar olib bormoqda. So‘nggi ma’lumotlarga ko‘ra, 2023-yilda maktabgacha ta’lim muassasalarining 80% dan ortig‘i “Ilk Qadam” dasturini o‘z faoliyatiga integratsiya qilgan, bu esa bolalarning jismoniy faolligi ko‘rsatkichlarini sezilarli darajada oshirgan (O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi, 2024). Mavzuning dolzarbligi shundaki, zamonaviy dunyoda bolalarning jismoniy faolligi kamaymoqda, bu esa ularning salomatligi va rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda. O‘zbekistonda urbanizatsiya va raqamli texnologiyalarning keng tarqalishi tufayli bolalar ko‘proq ekran oldida vaqt o‘tkazmoqda, bu esa harakatli o‘yinlar va jismoniy mashqlarga bo‘lgan ehtiyojni yanada oshiradi. “Ilk Qadam” dasturi ushbu muammoni hal qilishga qaratilgan bo‘lib, bolalarni faol turmush tarziga jalb qilish orqali ularning jismoniy va psixologik salomatligini mustahkamlashni maqsad qiladi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, jismoniy faollik nafaqat mushak-skelet tizimini rivojlantiradi, balki kognitiv qobiliyatlarni, diqqatni va ijtimoiy ko‘nikmalarni ham yaxshilaydi. Shu sababli, ushbu dastur O‘zbekiston ta’lim tizimida strategik ahamiyatga ega bo‘lib, milliy va xalqaro standartlarga mos keladigan ta’lim muhitini yaratishga xizmat qiladi. Maqola ushbu dasturning jismoniy rivojlanishdagi o‘rnini chuqur tahlil qilishga bag‘ishlanadi.

Ushbu tadqiqot “Ilk Qadam” davlat dasturining bolalarning jismoniy rivojlanishiga ta’sirini o‘rganish uchun qiyosiy tahlil usuliga asoslanadi. Tadqiqotda O‘zbekistondagi maktabgacha ta’lim muassasalarida dastur joriy etilgan va joriy etilmagan guruhlar o‘rtasidagi farqlar tahlil qilinadi. Shu bilan birga, boshqa davlatlarda, xususan, Finlyandiya va Janubiy Koreyada bolalarning jismoniy rivojlanishiga qaratilgan dasturlarning natijalari bilan solishtiriladi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi bosqichlar amalga oshirildi:

1. Ma’lumotlar to‘plash: O‘zbekistonning Toshkent, Buxoro va Qashqadaryo viloyatlaridagi 20 ta maktabgacha ta’lim muassasasidan 2022-2024-yillarga oid statistik ma’lumotlar yig‘ildi. Ma’lumotlar bolalarning jismoniy faolligi, motorli ko‘nikmalari va sog‘liq ko‘rsatkichlariga oid edi.
2. Qiyosiy tahlil: “Ilk Qadam” dasturi joriy etilgan muassasalarda bolalarning jismoniy rivojlanish ko‘rsatkichlari dastursiz muassasalar bilan solishtirildi. Tahlilda motorli ko‘nikmalar (yugurish, sakrash, muvozanat), mushak kuchi va umumiy jismoniy tayyorgarlik ko‘rsatkichlari hisobga olindi.
3. Xalqaro tajriba: Finlyandiyada “Early Childhood Physical Activity” dasturi va Janubiy Koreyada “Healthy Kids” dasturi natijalari o‘rganildi. Ushbu

dasturlarning O‘zbekiston sharoitida qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan jihatlari tahlil qilindi.

4. Statistik tahlil: Yig‘ilgan ma’lumotlar SPSS dasturi yordamida tahlil qilindi. Bolalarning jismoniy rivojlanish ko‘rsatkichlari bo‘yicha o‘rtacha farqlar t-testi yordamida aniqlandi.

Ushbu usulning samaradorligini aniqlash uchun dastur joriy etilgan muassasalarda bolalarning jismoniy faolligi va sog‘liq ko‘rsatkichlaridagi o‘zgarishlar baholandi. Finlyandiya va Janubiy Koreya tajribasi shuni ko‘rsatadiki, tizimli jismoniy tarbiya dasturlari bolalarning motorli ko‘nikmalarini 30% gacha yaxshilaydi. O‘zbekiston sharoitida “Ilk Qadam” dasturining shunga o‘xshash natijalarga erishish imkoniyati yuqori deb baholandi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, “Ilk Qadam” davlat dasturi O‘zbekistonda maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy rivojlanishiga sezilarli ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Quyida asosiy natijalar va ularning O‘zbekiston sharoitida qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan yo‘llari batafsil muhokama qilinadi.

“Ilk Qadam” dasturining samaradorligi O‘zbekiston sharoitida bir qator omillarga bog‘liq. Birinchi navbatda, moddiy-texnik bazaning yetishmasligi, ayniqsa, qishloq hududlarida muammo sifatida ko‘zga tashlanadi. Ikkinchidan, pedagoglarning malaka darajasi har xil bo‘lib, bu dastur qo‘llanilishida notekislikka olib keladi. Uchinchidan, ota-onalarning faolligi dastur samaradorligiga katta ta’sir ko‘rsatadi. Shu bilan birga, dastur bolalarni maktab ta’limiga tayyorlashda muhim rol o‘ynaydi, chunki jismoniy faollik ularning diqqat va o‘quv qobiliyatlarini oshiradi.

Xalqaro tajriba O‘zbekiston uchun foydali saboqlar beradi. Masalan, Finlyandiyada ochiq havoda o‘tkaziladigan mashg‘ulotlar bolalarning jismoniy va psixologik salomatligini yaxshilaydi. O‘zbekistonda ham yozgi mavsumda ochiq maydonlarda ko‘proq mashg‘ulotlar tashkil qilish mumkin. Janubiy Koreya tajribasi esa sport musobaqalarining bolalarni motivatsiya qilishdagi ahamiyatini ko‘rsatadi. O‘zbekistonda bolalar bog‘chalarida kichik musobaqalar tashkil qilish dastur qiziqarliligini oshirishi mumkin. Shunday qilib, “Ilk Qadam” dasturi O‘zbekiston sharoitida bolalarning jismoniy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash uchun muhim vosita hisoblanadi. Uni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun davlat, pedagoglar va ota-onalarning hamkorligi zarur.

Xulosa: “Ilk Qadam” davlat dasturi O‘zbekistonda maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, dastur bolalarning motorli ko‘nikmalarini, mushak kuchi va sog‘liq ko‘rsatkichlarini sezilarli darajada yaxshilaydi. Statistik ma’lumotlar dastur joriy etilgan muassasalarda jismoniy faollik darajasining 22% ga oshganini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, dastur bolalarni maktab ta’limiga

tayyorlashda, ularning diqqati va ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantirishda ham muhim rol o‘ynaydi. Dasturning muvaffaqiyati bir qator omillarga bog‘liq. Pedagoglar malakasini oshirish, moddiy-texnik bazani mustahkamlash va ota-onalarni jalb qilish dastur samaradorligini oshirishning asosiy yo‘llari hisoblanadi. Xalqaro tajriba, xususan, Finlyandiya va Janubiy Koreya dasturlari, O‘zbekiston uchun foydali yondashuvlarni taklif etadi. Masalan, ochiq havoda mashg‘ulotlar va sport musobaqalarini ko‘paytirish bolalarni yanada faolroq qilishi mumkin.

Taklif sifatida quyidagilar ilgari suriladi:

1. Har bir maktabgacha ta’lim muassasasida zamonaviy sport jihozlari bilan ta’minlangan maxsus maydonchalar tashkil qilinsin.
2. Pedagoglar uchun doimiy malaka oshirish kurslari tashkil etilsin, ularda xalqaro tajribaga asoslangan metodlar o‘rgatilsin.
3. Ota-onalarni jismoniy tarbiya jarayoniga jalb qilish uchun oilaviy sport tadbirlari muntazam ravishda o‘tkazilsin.
4. Dastur samaradorligini baholash uchun yagona monitoring tizimi joriy qilinsin, bu tizim har chorakda ma’lumotlarni yig‘ib tahlil qilsin.

Ushbu takliflar amalga oshirilganda, “Ilk Qadam” dasturi nafaqat jismoniy rivojlanishni, balki bolalarning umumiy salomatligi va ta’lim muvaffaqiyatini yanada oshiradi. O‘zbekistonning kelajak avlodini sog‘lom va faol qilib tarbiyalashda ushbu dastur strategik ahamiyatga ega bo‘lib, davlatning ta’lim va sog‘liqni saqlash sohasidagi uzoq muddatli maqsadlariga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Turdieva M.J. (2021). The Role of the ‘First Step’ State Curriculum in the Preschool Education System.
2. Osokina T.I. (1976). Bolalar bog‘chasida jismoniy tarbiya. Toshkent: O‘qituvchi.
3. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi. (2024). Yillik hisobot.
4. Ilk qadam davlat dasturining qo‘llanilishi. (2022). www.mbaza.uz